

birinci cildi G. S. A. Ranking (Calcutta 1898), ikinci cildi H. W. Lowe (Calcutta 1884, 1924), üçüncü cildi de W. Haig (Calcutta 1913, 1925; Patna 1973) tarafından İngilizce'ye çevrilmiş ve bu tercüme 1986'da Delhi'de ofset olarak tekrar neşredilmiştir. 2. *Necâtü'r-reşîd*. Ahlâkî, tasavvufî ve tarihî bazı hikâyeleri ve o dönemdeki Mehdîlik hareketiyle ilgili bilgileri ihtiva eden bu eser de yayımlanmıştır (Lahor 1972). 3. *Nâme-i Hîred-efzâ*. *Singhâsan Battîsî* adlı Sanskritçe eserin Farsça tercümesidir. 1581'de tamamlanan eser çeşitli konulardaki meşhur Hint hikâyelerini ihtiva etmektedir. Bugün aynı adı taşıyan birçok tercüme bulunmakla beraber (Storey, I/1, s. 437) bunlardan hiçbirinin Bedâünî'ye aidiyeti kesin değildir. 4. *Rezmânâme*. 1582'de Ekber Şah'ın emriyle tamamlanan bu eser Hindûlar'ın ünlü kitabı *Mahâbhârata*'nın tercümesidir (yazma nüshaları için bk. Storey, I/1, s. 437-438).

Kaynaklarda adı geçen eserlerinden bazıları da şunlardır: 1. *Kitâbü'l-Ehâdîs*. Cihadın faziletine dair kırk hadisi ihtiva eden bu eser 1571'de tamamlanarak 1578'de Ekber Şah'a takdim edilmiştir. 2. *Terceme-i Kitâb-ı Râmâyen*. Ekber Şah'ın emriyle özet olarak Sanskritçe'den Farsça'ya çevrilen eser, destanî mahiyetteki *Râmâyen*'in tercümesi olup 1588'de tamamlanmıştır. 3. *Terceme-i Târîh-i Keşmîr*. 1590'da tamamlanmış olup muhtemelen *Râjâ-tarangînî* adlı Sanskritçe eserin bazı ilâvelerle Farsça'ya tercümesidir. Bu eser daha önce Şah Muhammed Şahâbâdî tarafından da Farsça'ya çevrilmiştir. 4. *Târîh-i Elfî*. Aralarında Bedâünî'nin de bulunduğu bir heyet tarafından hazırlanan bu eser başlangıçtan 1592'ye kadar umumi bir İslâm tarihidir. İlk bölümleri Bedâünî tarafından gözden geçirilmiştir. 5. *Baħrû'l-esmâr*. Daha önce Keşmir Sultanı Zeynelâbidîn (1420-1470) adına Farsça'ya tercüme edilmeye başlanan *Kathâsarit-sâgara* adlı Sanskritçe eserin tercümesidir. 1595'te tamamlanan eserin son cildinin tercümesini Bedâünî yapmış ve birinci cildin tercümesini gözden geçirmiştir. 6. *İntihâb-ı Câmî-i Reşîdî*. 1592'de tamamlanmış olup Reşîdüddîn'in *Câmî'u't-tevârîh* adlı eserinin Arapça nüshasının özetidir. 7. *Terceme-i Mu'cemül-büldân*. Yâkût el-Hamevî'nin *Mu'cemül-büldân* adlı eserinin tercümesidir. Aralarında Bedâünî'nin de bulunduğu on iki kişilik bir heyet tarafından 1590'da Farsça'ya çevrilmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Abdülkâdir el-Bedâünî, *Müntehabû't-tevârîh* (nşr. N. Lees v.dğr.), Calcutta 1869; a.m.f., a.e. (trc. G. Ranking v.dğr.), Calcutta 1898; Storey, *Persian Literature*, I/1, s. 435-440, 679; I/2, s. 1309; Abdülhay el-Hasenî, *Nüzhetü'l-havâtir*, V, 244-247; Browne, *LHP*, IV, 165; Muhammed Mujeeb, "Badauni", *Historians of Medieval India*, New Delhi 1968, s. 106-112; Gholam Rasul, *The Origin and Development of Muslim Historiography*, Dakka 1984, s. 99-102; M. L. R. Choudhury, *The Din-i İlahî or the Religion of Akbar*, New Delhi 1985, s. 172-176; Fauzia Zareen Abbas, *Abdul Qadir Badauni*, Delhi 1987; Tara Chand — S. A. H. Abidi, "Darya-i Asmar", *JC*, XLVI/3 (1972), s. 235-244; T. W. Haig, "Bedâ'ünî", *IA*, II, 438-439; P. Hardy, "Badâ'ünî", *EJ*² (İng.), I, 856-857; A. S. Bazmee Ansari, "Badâ'ünî 'Abd-al-Qâder", *Elr*, III, 364-365.

ENVER KONUKÇU

BEDÂÜNÎ, Nizâmeddin

(bk. NİZAMEDDİN EVLİYÂ).

BEDÂÜNÎ, Nur Muhammed

(نور محمد البدائى)

Seyyid Nûr Muhammed el-Bedâünî
(ö. 1135/1723)

Mutasavvıf,
meşhur Nakşibendî şeyhlerinden
Mîrza Mazhar Cân-ı Cânân'ın
mürşidi.

Nakşibendî silsilesinde ve bütûn Nakşî kaynaklarda yer almakla birlikte hayatı hakkında yeterli bilgi yoktur. Nakşibendiyye tarihatının Müceddidiyye kolunun kurucusu İmâm-ı Rabbânî'nin torunlarından Şeyh Seyfeddin es-Serhendî'nin (ö. 1096/1685) halifesidir. Şeyhin ölümünden sonra Abdülhak Muhaddis ed-Dihlevî'nin oğlu Hâfız Muhammed Muhsin'in sohbetlerine devam etti. Kaynaklarda zâhir ve bâtın ilimlerini bilen, zühd ve takvâ sahibi bir sûfî olarak tanıtılan Bedâünî'nin Hz. Peygamber'in sünnetine titizlikle uyduğu, sürekli hadis, sîret ve şemâil kitapları okuduğu bildirilmektedir. 11 Zilkade 1135'te (13 Ağustos 1723) Delhi'de vefat etti. Seyfeddin Serhendî'nin müridlerinden Newâb Mükerrrem Han'ın Nizâmeddin Evliyâ Türbesi civarında bulunan bağına defnedildi. En önemli halifesi olan Mazhar Cân-ı Cânân daha sonra buraya bir türbe yaptırdı.

Bilmeyerek dahi olsa sünnete aykırı bir davranışta bulunduğu zaman günlerce tesiri altında kalan Bedâünî on beş yıl *istiğrak** halinde kalmış, sadece na-

maz vakitlerinde *sahv** haline dönmüş-tü. Kendisine yapılan başlıları kabul etmemesi, okumak için dünya ehli bir kimseden ödünç olarak aldığı kitabı gafletlerinin karanlığı sarmıştı diye okudandan önce üç gün bekletmesi, yediklerinin helâl olduğundan emin olmak için ekmeğini kendi eliyle pişirmesi, Bedâünî'nin dünya ehline duyduğu güvensizlik kadar zühd ve takvâ konusundaki titizliğini gösteren örneklerdir.

BİBLİYOGRAFYA :

Gulâm Ali Dihlevî, *Maķâmât-ı Mazhariyye*, İstanbul 1986, s. 27-30; Gulâm Mustafa Han, *Levâ'ih-i Hıkanh-ı Mazharî*, Haydarâbâd 1392, s. 20, 258; Abdülmecid el-Hânî, *el-Hadâ'ıķu'l-verdiyye*, Kahire 1308, s. 200-201; Hocazâde Ahmed Hilmi, *Hadikatü'l-evliyâ*, İstanbul 1318, s. 115-117; Muhammed Murad el-Kâzânî, *Tezvilü'r-Reşehât (Reşehât içinde)*, Mekke 1300, s. 49-53; Muhammed er-Rehâvî, *el-Envârü'l-kudsîyye*, Kahire 1344, s. 201-202; Athar Abbas Rizvî, *A History of Sufism in India*, Delhi 1983, II, 246; Nurbahş Tevekkülî, *Tezkire-i Meşâyih-i Nakşibendiyye*, Lahor 1976, s. 279-282.

HAMİD ALGAR

BEDÂÛÎ'İ-ÂSÂR

(بدايع الآثار)

Cinânî

(ö. 1004/1595)

tarafından kaleme alınan
hikâye mecmuası.

Cinânî'nin bu eserini, hikâye ve latifeyle düşkünlüğü ile tanınan, ancak meddah ve kıssahanlardan hep aynı hikâyeleri dinlemekten usanmış III. Murad'ın kendisinden hiç duyulmamış hikâyeleri ihtiva eden yeni bir mecmua tertip etmesini istemesi üzerine hazırladığı kaydedilmektedir. Nitekim şair eserinin mukaddimesinde hikâyelerin işitilmemiş olmasına dikkat ettiğini belirtmiş, ancak Sultan Murad'dan hiç söz etmemiştir. Bu sebeple eserin önceden tertip edilip daha sonra padişahın arzusu üzerine kendisine takdim edildiği de düşünülebilir.

Cinânî'nin tek mensur eseri olan *BedâÛiu'l-âsar*'daki hikâyelerde daha çok günlük hayata yer verildiğinden bunlar bazı millî ve mahallî çizgiler de taşımaktadır. Bu özelliğiyle yer yer tarihî olaylara da ışık tutan eser bilhassa folklor malzemesi bakımından zengindir ve benzerleri arasında ayrı bir önem taşımaktadır. Arap ve Acem kaynaklarından alınan hikâyelere çok az yer verilen eserde Anadolu ve Rumeli hayatını aksettiren orijinal hikâyeler çoktur ve bunlar

yer yer XVI. yüzyılda halkın yaşantısını ayrıntılarıyla yansıtmaktadır. Gezinti âlemleri, kervan hayatı, gemi yolculuğu vb. yerli hayat unsurları bu hikâyelerde canlı bir şekilde tasvir edilmektedir. Bu arada eski Şark masallarında geçen cin, peri, tılsım, büyü motiflerine de yer verilmiş, hatta bazı hikâyeler tamamen bunlar üzerine kurulmuş, böylece XVII ve XVIII. yüzyıllarda yetişecek olan büyük meddahlara zengin bir malzeme hazırlanmıştır.

Eserin en iyi kabul edilebilecek eksiksiz bir nüshası Paris Bibliothèque Nationale'dedir (Ancien Fonds Turc, nr. 385; diğer nüshaları için bk. Özkan, *Cinânî-Cilâü'l-kulüb*, s. 32-33). Bu nüshada yetmiş iki hikâye ile, eserin sonuna eklenmiş "Acîbe ve Garîbe" başlığına taşınan ve daha çok yazarın şahit olduğu birtakım acayip olayların nakledildiği ayrı bir bölüm yer alır. Cinânî bu eserinden *Divan*'ında da söz etmiş ve tamamlanmasına, "Dendi nâmı *Bedâiyü'l-âsâr*" mısraını tarih düşürerek (bk. İÜ Ktp., TY, nr. 3096, vr. 104^b) eserin 999'da (1591) yazıldığını belirtmiştir. *Bedâiyü'l-âsâr*'ın muhtevası bazı ilgi çekici örneklerle beraber C. Okuyucu tarafından geniş bir şekilde tanıtılmıştır (bk. bibl.).

BİBLİYOGRAFYA :

Atâî, *Zeyl-i Şekâik*, s. 396; *Keşfü'z-zunân*, II, 169; *İzâhu'l-meknûn*, I, 229; Köprülü, *Edebiyat Araştırmaları I*, s. 389-391; Cihan Okuyucu, *Cinânî: Hayatı, Eserleri, Divanının Tenkidli Metni* (doktora tezi, 1984), İÜ Ed.Fak., I, 179-208; a.mlf., "Mustafa Cinânî ve Bedâiyü'l-âsâr'ı", *TED*, sy. 13 (1983-1987), s. 351-385; Mustafa Özkan, *Cinânî-Cilâü'l-kulüb (Giriş-İnceleme-Metin-Sözlük)*, İstanbul 1990, s. 32-33; a.mlf., "Cinânî, Hayatı ve Eserleri", *KAM*, sy. 4 (1987), s. 25-50; Hüsnü Kınaylı, "Cenânî (Bursalı Mustafa)", *İst.A*, VII, 3489-3490.

CİHAN OKUYUCU

BEDÂİYÜ'L-LUGAT

(بدایع اللغات)

Ali Şîr Nevâî'nin şiiirlerindeki kelimeleri açıklamak amacıyla hazırlanan Çağatayca-Farsça sözlük.

Eserin yazarı İmânî mahlaslı Tâli'dir. Mirza Mehdî Han'ın verdiği bilgiye göre Tâli', Çağatayca lugat yazmış olan Ferâgî, Nasr Ali ve Mirza Abdülcilil Nasîrî gibi dilcilerden biridir. Sultan Hüseyin Baykara'nın (1470-1506) arzusu üzerine hazırlanan *Bedâiyü'l-lugat*'ın XV. yüzyıl sonlarında yazılmış olduğu tahmin edilmektedir.

Eserin günümüze ulaşabilen tek yazma nüshası, Leningrad'da Saltikov-Şcedrin Kütüphanesi'nde kayıtlı bulunmaktadır (Yazmalar, nr. 35). 1117 (1705) yılında istinsah edilen bu nüsha seksen dokuz varaktan ibaret olup her sayfada ta'lik hatla yazılmış on beş satır bulunmaktadır. Yazmanın başından 9. sayfanın sonuna kadar genel olarak lugatçılık üzerinde durulur ve ayrıca eser hakkında bilgi verilir; esas sözlük 10. sayfadan (5^a) itibaren başlar. Ali Şîr Nevâî'nin şiiirlerinde geçen Çağatayca kelimeler, Arap alfabesine göre isimler, sıfatlar, fiiller ve diğer kelime çeşitleri şeklinde madde başı olarak alınmış ve bunların Farsça karşılıkları verilmiştir. Eserde 863 madde başı kelime bulunmaktadır.

Bedâiyü'l-lugat, Çağatay Türkçesi'nin bilinen sözlükleri arasında en eskisi olduğu için daha sonra hazırlanan diğer lugatlara kaynak teşkil etmiştir. Eser A. K. Borovkov tarafından tıpkıbasım halinde yayımlanmıştır (Moskova 1961).

BİBLİYOGRAFYA :

A. K. Borovkov, *Bada'i al-lugat, Solovar' Tali İmânî Geratskogo k Soçineniyam Alişera Navoy*, Moskva 1961; Ahmet Caferoğlu, *Türk Dili Tarihi*, İstanbul 1964, II, 238; *Özbek Sovyet Ensiklopediyası*, Taşkent 1972, II, 22; E. İ. Fazlov, *Alişer Navâiy Asarlari Tilining İzohli Lugati*, Taşkent 1983, I, 12-13.

NURİ YÜCE

BEDÂİYÜ'L-VEKÂİY'

(بدایع الوقایع)

Zeynüddin Mahmûd-i Vâsîfî'nin (ö. 959/1552 [?]) özellikle yaşadığı yıllardaki Horasan ve Orta Asya'nın kültür hayatını yansıtan hâtırat mahiyetindeki Farsça eseri.

890'da (1485) Herat'ta dünyaya gelen ve XVI. yüzyılın başlarında bu şehrin önemli simalarından biri olan Vâsîfî, müşahede ettiği olayları 1530'da Taşkent'te yazdığı bu eserinde alelâde bir vatan-ış gözıyla sade ve anlaşılır bir ifadeyle anlatmaktadır. 1507'de Şeybânîler'in, 1510'da Safevîler'in Herat'ı işgal etmeleri sırasında halkın çektiği yoksulluk ve sıkıntıları da aynı şekilde dile getirmektedir.

Herat'ın Safevîler tarafından işgalinde Sünnî halkın uğradığı baskılar sonucu şehirden ayrılarak 1512'de Mâverâ-ünnehir'e, daha sonra Semerkant, Buhara ve Taşkent'e giden Vâsîfî, Herat'ın ve gittiği diğer şehir ve bölgelerin sosyal,

kültürel hayatını ayrıntılarıyla eserine aktarmıştır. Olaylar ve şahıslar hakkında çok sayıda hikâyeyi ihtiva eden *Bedâiyü'l-vekâiy'* Uluğ Bey, Ali Şîr Nevâî, Câmî, Hilâlî, Benâî gibi birçok idareci, edip, şair ve sanatkârdan söz eder. Nevâî'nin karakteriyle ilgili hikâyeler oldukça dikkat çekicidir. Eserde İbn Sînâ hakkında on beş kadar efsanevî hikâyeye, Vâsîfî'nin birçok şiiirle bazı şairlerin şiiirleri de yer almaktadır.

Rus bilginlerinden A. N. Boldyrev *Bedâiyü'l-vekâiy'* i yirmi beş yazma nüshadan faydalanarak neşre hazırlamıştır (I-II, Moskova 1961). Eser 1825'te Dilâver Hâce adlı bir kişi tarafından *Nevâdirü'l-hikâyât* adıyla Özbek Türkçesi'ne çevrilmiştir. Boldyrev çalışmasında bu tercümeden de faydalandığını ifade etmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Vâsîfî, *Bedâiyü'l-vekâiy'* (nşr. A. N. Boldyrev), Moskova 1961 — Tahran 1972; Storey, *Persian Literature*, I/1, s. 373; I/2, s. 1301; Rypka, *HIL*, s. 501-502; A. N. Boldyrev, "Çağdaşların Hikâyelerinde Nevâî" (trc. Rasime Uygun), *TDAY Belleten* 1956, s. 197-237.

ADNAN KARAIŞMAILOĞLU

BEDBİNLİK

Genel olarak dünyayı özünde kötü sayan, kötülüğün iyiliğe

hâkim olduğunu savunan ve iyimserlik düşüncesinin karşısı olan felsefe-ahlâk teorisi, kötümserlik (bk. İYİMSERLİK).

BEDDUA

(بد دعا)

Bir kimsenin başına kötü şeyler gelmesi için yapılan dua.

Beddua, Farsça'da "kötü" anlamına gelen *bed* ile Arapça'da "dileme, isteme" gibi anlamlara gelen *dua* kelimelerinden oluşmuş bir bileşik isimdir. Dinin zulüm ve haksızlık saydığı geçerli sebeplerle dayanması şartıyla beddua etmenin câiz olduğunu gösteren âyet ve hadisler vardır. Nitekim müfessirlerin çoğu, "Allah kötü sözün alenen söylenmesini sevmez; ancak zulme uğrayanlar hariçtir" (en-Nisâ 4/148) meâlindeki âyetin haksızlığa uğrayanların zalime beddua etmelerine izin verdiğini belirtmişlerdir. Ayrıca Hz. Peygamber'in de müslümanlara işken-ce etmek, İslâm dinine şiddet ve baskı